

การพัฒนาตัวแบบการฟื้นฟูชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยทุนทาง สังคมและวัฒนธรรม: กรณีศึกษาตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

เฉลิมชัย กิตติศักดิ์นาวิน^{a*} โกสินทร์ เตชะนิยม^{b*} สวรรยา ธรรมอภิพล^c
อภิชาติ กิตติศักดิ์นาวิน^b

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพการณ์ปัจจุบันของทุนทางสังคม ทุนวัฒนธรรมและการพัฒนาอย่างยั่งยืนของตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม (2) พัฒนาตัวแบบการฟื้นฟูชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 16 คน โดยเน้นผู้ที่มีประสบการณ์และมีบทบาทเกี่ยวข้อง รวมทั้งการสังเกตและการบันทึกภาคสนาม และการวิจัยเชิงปริมาณ ที่มีแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพว่า มีความเที่ยงตรงและความเชื่อถือได้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นหลายชั้น จากประชากรคือ ประชากรที่อยู่อาศัยในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จำนวนประชากร 3,417 คน ตัวอย่างของการวิจัยนี้ จำนวน 402 คน ผลการวิจัย พบว่า (1) ทุนทางสังคมอยู่ในระดับสูง ทุนทางวัฒนธรรมอยู่ในระดับปานกลาง และการพัฒนาที่ยั่งยืนอยู่ในระดับสูง (2) ตัวแบบการฟื้นฟูชุมชนอย่างยั่งยืนของตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม คือ ผู้นำและภาวะผู้นำ ทุนทางสังคมและทุนวัฒนธรรมเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

คำสำคัญ: ทุนทางสังคม, ทุนวัฒนธรรม, การพัฒนาอย่างยั่งยืน, ตลาดน้ำอัมพวา, การบริหารปกครองท้องถิ่น

^{a,c} คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร Email: cknawin@gmail.com, kosincoke@hotmail.com, THAMMAPIPON_S@su.ac.th

^d นักวิชาการอิสระ Email: api1155@gmail.com

* ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding author)

รับบทความ: 21 มิถุนายน 2568 แก้ไขบทความ: 11 กันยายน 2568 ตอรับบทความ: 26 กันยายน 2568

Development of a Social and Cultural Capital-Based Sustainable Community Revitalization Model: Case Study of the Amphawa Floating Market, Amphawa District, Samut Songkhram

Chalermchai Kittisaknawin^{a*} Kosin Techaniyom^{b*} Sawanya Thama-apipon^c

Apichat Kittisaknawin^d

Abstract

The objectives of this research were to (1) examine current circumstances of social capital, cultural capital, and sustainable development of the Amphawa Floating Market, located in Amphawa district, Samut Songkhram province, and (2) develop a social and cultural capital-based sustainable community revitalization model for the Amphawa Floating Market. This research used mixed methods. As qualitative research, it involved in-depth interviews with 16 key informants, focusing on those with relevant experience and roles, as well as field observations and field notes. As quantitative research, it employed a questionnaire as the tool for collecting sample data with multi-stage sampling of a population of 3,417 local residents of the Amphawa Subdistrict Municipality. The questionnaire underwent a quality check, suggesting that it was a valid and reliable tool. The sample size was 402. The research findings are outlined as follows: (1) Its social capital was at a high level, cultural capital, a moderate level, and sustainable development, a high level; (2) The developed sustainable community

^{a,c} Faculty of Management Science, Silpakorn University. Email: cknawin@gmail.com, kosincoke@hotmail.com, THAMMAAPIPON_S@su.ac.th

^d Independent scholar. Email: api1155@gmail.com

* Corresponding Author

Received: 21 มิถุนายน 2568 Revised: 11 กันยายน 2568 Accepted: 26 กันยายน 2568

revitalization model consisted of leaders, leadership, social capital, and cultural capital, as the factors influencing the sustainable development of the Amphawa Floating Market.

Keywords: Social Capital, Cultural Capital, Sustainable Development, Amphawa Floating Market, Local Governance

บทนำ

ชุมชนตลาดอัมพวาในอดีตเป็นศูนย์กลางการคมนาคมทางน้ำที่สำคัญของจังหวัดสมุทรสงคราม มีตลาดน้ำสำคัญขนาดใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าและด้านพาณิชย์กรรม มีความเจริญทางเศรษฐกิจสูงและสภาพสังคมเป็นชุมชนที่มีผู้คนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นคึกคักตลอดสองฝั่งคลอง แต่ผลกระทบของการพัฒนาการคมนาคมทางบก เมื่อมีถนนเข้าถึงพื้นที่ชุมชนในปี พ.ศ. 2516 ทำให้การคมนาคมทางน้ำลดความสำคัญลง รูปแบบการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าทางน้ำหายไป ร้านค้าตลาดริมน้ำที่เคยรุ่งเรืองกลับซบเซาเปลี่ยนบทบาททำให้บริการเพียงในระดับชุมชน หมู่บ้านในละแวกใกล้เคียง ส่งผลถึงสภาพสังคมของชุมชน โดยผู้อยู่อาศัยเดิมย้ายออกไป คนวัยหนุ่มสาวออกไปทำงานนอกพื้นที่ชุมชนที่มีแหล่งงานรองรับ อีกส่วนหนึ่งเข้าไปศึกษาในกรุงเทพฯ การค้าขายเหลือน้อยลงและคนอยู่อาศัยในชุมชนน้อยลง ชุมชนเปลี่ยนสภาพจากความพลุกพล่านกลายเป็นความเงียบเหงา มีเพียงผู้สูงอายุและเด็ก (Peerapan et al., 2003) ต่อมาผู้นำชุมชนและเครือข่ายในชุมชนตลาดน้ำอัมพวา เลือกอัตลักษณ์หรือจุดขายซึ่งปรากฏในรูปของ “ทุนทางธรรมชาติ” และ “ทุนทางวัฒนธรรม” ที่มีอยู่เดิมในอัมพวา จนกระทั่งเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ.2547 ได้เกิดแนวโครงการตลาดน้ำอัมพวา ทำให้ชุมชนตลาดน้ำนี้สามารถฟื้นตัวกลับมามีบทบาททางเศรษฐกิจด้วยพลังของทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยการปรับเปลี่ยนตลาดน้ำอัมพวาในอดีตที่เคยรุ่งเรืองในฐานะเป็นศูนย์กลางทางการค้าและการพาณิชย์กรรม ให้กลับมาเฟื่องฟูรุ่งเรืองอีกครั้งในบทบาทตลาดน้ำที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของประเทศชื่อว่า “ตลาดน้ำยามเย็น”

ตลาดน้ำอัมพวานับเป็นตลาดน้ำยามเย็นแห่งแรกของไทย ที่อบอวลไปด้วยมนต์เสน่ห์ของวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำ ซึ่งความโดดเด่นของตลาดน้ำอัมพวา คงหนีไม่พ้นการเป็นแหล่งช้อปปิ้ง ชิมและแชะ ที่ได้รับความนิยมสูงในหมู่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ (Samut Songkhram Provincial Office of Tourism and Sports, 2021) นอกจากสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างๆทั้งชาวไทยและต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวแล้วยังดึงดูดผู้คนและลูกหลานให้กลับเข้ามาอยู่อาศัยและประกอบอาชีพในชุมชนชนท้องถิ่น นับว่าเป็นตัวแบบการฟื้นฟูชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่สำคัญ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันของทุนทางสังคม ทุนวัฒนธรรมและการพัฒนาอย่างยั่งยืนของตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามว่าเป็นอย่างไร และชุมชน/ท้องถิ่นนี้มีการฟื้นฟูชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยทุนทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างไร รวมทั้งตัวแบบการฟื้นฟูชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของตลาดน้ำอัมพวา เป็นอย่างไร เพราะ ความรู้หรือข้อค้นพบจากการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการนำทุนทางสังคมและวัฒนธรรมไปประยุกต์เพื่อฟื้นฟูและการพัฒนาชุมชนอื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน ไปสู่ความอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันของทุนทางสังคม ทุนวัฒนธรรมและการพัฒนาอย่างยั่งยืนของตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
2. เพื่อพัฒนาตัวแบบการฟื้นฟูชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ทบทวนวรรณกรรม

การพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นกระแสสังคมโลกที่เกือบทุกประเทศได้กล่าวถึงและมีความพยายามที่จะไปสู่เป้าหมาย การพัฒนาอย่างยั่งยืน หรือที่เรียกกันย่อ ๆ ว่า SDGs (Sustainable Development Goals) ที่สมาชิกองค์การสหประชาชาติ หรือ UN (United Nations) ได้ร่วมกันกำหนดและให้การรับรอง ซึ่งรวมถึงประเทศไทย (Vimolsiri, 2017) สหประชาชาติให้ความสำคัญต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งสามมิติคือ ด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม (United Nations, 2019) การจะบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องสร้างความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม (Pinitpuvadol et al., 2016)

ทุนทางสังคม แนวคิดและความสำคัญของทุนทางสังคมเป็นที่ยอมรับขององค์การพัฒนาระหว่างประเทศต่าง ๆ เช่น ธนาคารโลก องค์การความร่วมมือเพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD) ตระหนักในคุณค่าของทุนทางสังคมว่า มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาที่ยั่งยืน (Office of the National Economic and Social Development Council, 2007) โดย Coleman (1988) อธิบายว่า ทุนทางสังคมเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ของบุคคลภายในสังคมหนึ่งๆ โดยมีความไว้วางใจและค่านิยมร่วมกันเป็นพื้นฐานสำคัญ ส่วน Putnam (1993, p.29) กล่าวว่าทุนทางสังคมหมายถึง ส่วนที่เอื้อประโยชน์ต่อทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในประเด็นความสัมพันธ์กันทางสังคมที่อยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจกันและกันของสมาชิกและเครือข่าย ที่ส่งผลให้เกิดความสะดวกต่อการดำเนินการทางเศรษฐกิจ โดยทุนทางสังคมมี 3 มิติคือ เครือข่าย (Network) ความไว้วางใจ(Trust) และบรรทัดฐาน (Norm) นอกจากนี้ Putnam ยังมองว่าทุนทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญของชุมชนหรือคนในสังคมที่ไว้วางใจกับความสัมพันธ์หรือประสิทธิภาพของรัฐและความเป็นธรรมของระบบตลาด Fukuyama (1995, p.56) อธิบายเพิ่มเติมว่า ทุนทางสังคมเป็นชุดของค่านิยมที่ไม่เป็นทางการ จะจัดว่าเป็นทุนทางสังคมได้นั้นต้องเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับศีลธรรมความดีงาม สำหรับ Bourdieu (1986) อธิบายว่า ทุนทางสังคมคือ ผลรวมของทรัพยากรที่มีอยู่หรือที่เป็นไปได้ เชื่อมโยงกับเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์หรือมีความคุ้นเคยและการยอมรับซึ่งกันและกันหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การเป็นสมาชิกในกลุ่มซึ่งให้การสนับสนุนแก่สมาชิกแต่ละคนของกลุ่ม นอกจากนี้ องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา

(Organisation for Economic Cooperation and Development) (OECD, 2001) กล่าวว่า ทูทางสังคม หมายถึงเครือข่าย บรรทัดฐาน ค่านิยม และความเข้าใจถึงความร่วมมือภายในหรือระหว่างกลุ่ม รวมทั้งสัมพันธ์ระหว่างทูทางสังคมกับการพัฒนาชุมชนสังคมที่ยั่งยืน เช่น ก่อให้เกิดความตระหนักในสิทธิพลเมือง (Rossteutscher, 2008) หรือในกรณีที่เกิดความเข้มแข็งของทูทางสังคมในชุมชนแล้วมักพบกฎเกณฑ์หรือกติการ่วมที่เกิดจากฉันทามติในการสื่อสารกันเครือข่ายของชุมชนเอง (Gertenbach et al., 2010) และทูทางสังคมเป็นหลักการสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืนในหลากหลายพื้นที่ทั่วโลกอย่างมีนัยสำคัญ (Bhuiyan, 2004; Isham & Kähkönen, 1999)

จากการทบทวนวรรณกรรมผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ประกอบของทูทางสังคมและใช้ในการวิจัยนี้ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ ความไว้วางใจ (Trust) เครือข่าย (Network) และ บรรทัดฐาน (Norms) สอดคล้องกับธนาคารโลก (World Bank Group, 2004) และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2548) กำหนดองค์ประกอบของทูทางสังคมประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก 6 องค์ประกอบย่อย คือ องค์ประกอบหลักแรกด้านเครือข่าย (Network) มีองค์ประกอบย่อย คือ ด้านกลุ่มและเครือข่าย และด้านการรวมกลุ่มทางสังคมและการผนวกเข้าร่วม องค์ประกอบหลักที่สองด้านความไว้วางใจ (Trust) มีองค์ประกอบย่อย คือ ด้านความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และด้านกิจกรรมและความร่วมมือ และองค์ประกอบหลักสุดท้ายด้านบรรทัดฐาน (Norm) มีองค์ประกอบย่อย คือ ด้านข่าวสารและการสื่อสาร และด้านการมีอำนาจและกิจกรรมทางการเมือง

ทูทางวัฒนธรรม คณะกรรมการวัฒนธรรมของ UCLG (Committee on Culture, United Cities and Local Governments [UCLG], 2008) ประกาศวาระเพื่อการพัฒนาในศตวรรษที่ 21 ด้านวัฒนธรรม (Agenda 21 for culture) หลังจากได้รับการเห็นชอบจากเมืองต่างๆ และรัฐบาลท้องถิ่นจากทั่วโลกถึงข้อผูกพันกับสิทธิมนุษยชน ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความยั่งยืน ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและสร้างเงื่อนไขเพื่อสันติภาพ

ทูทางวัฒนธรรมมีนิยามเช่น ทักษะหรือคุณค่าบางประการที่ฝังรากอยู่ในสังคม ซึ่งเป็นการส่งผ่านรุ่นต่อรุ่นและดำเนินไปอย่างต่อเนื่องในชุมชน ณ ขณะนั้น (Dalziel et al., 2009) ซึ่งแนวทางที่ได้รับความนิยมและกล่าวอ้างถึงอย่างกว้างขวาง คือ นิยามของ Bourdieu (2011) ที่เสนอองค์ประกอบของทูทางวัฒนธรรมไว้ 3 ประการตามที่ครอบคลุมทั้งสิ่งที่ เป็นกายภาพ เช่น สถานที่ อนุสาวรีย์ สิ่งประดิษฐ์ สถาปัตยกรรม รวมไปถึงสิ่งไม่สามารถจับต้องได้ เช่น แนวคิด ค่านิยม ความเชื่อ ประเพณี ซึ่งแพร่กระจายอยู่ในกลุ่มก้อนทางสังคม นอกจากนี้ มุมมองของทูทางวัฒนธรรมสามารถพิจารณาได้ในฐานะของทุนชนิดหนึ่งที่สอดแทรกอยู่ในการดำรงชีวิตของปัจเจกบุคคล ที่จะทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์และ

เข้ากับสังคมได้อย่างสิ้นไหล ทำให้เกิดความเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ตนดำรงอยู่ (Kim & Kim, 2009) เป็นทุนที่เชื่อมโยงมิติทางสังคมเข้ากับการดำรงชีวิตในชุมชน ทั้งในแง่จริยธรรม ภูมิปัญญา ศาสตร์ ศิลปะ และเทคโนโลยี ของบุคคล (Robbins, 2005) เป็นทุนที่ทำให้ปัจเจกบุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมรอบตัว และมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิดจนสิ้นอายุขัย ที่สำคัญที่สุด ถือเป็นทุนที่ทำให้เกิดการพัฒนารายละเอียดของโลก

นักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ในปัจจุบันที่ได้รับการกล่าวถึงคือ Lamont and Lareau (1988) กล่าวว่า แนวคิดทุนทางวัฒนธรรมได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางจากนักสังคมศาสตร์แต่ขาดเข้าใจงานต้นฉบับของ Bourdieu and Passeron (1977) จากนั้นจึงทำการทบทวนและวิเคราะห์แล้วจึงได้นิยาม “ทุนทางวัฒนธรรม” ว่าเป็น “การสร้างทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับวัฒนธรรมของบุคคล แล้วทำให้เป็นที่ยอมรับตามกฎหมายและนำไปแบ่งปันกันอย่างแพร่หลาย อันนำไปสู่การจำแนกความแตกต่างทุนทางวัฒนธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม” นอกจากนี้ นักวิชาการด้านวัฒนธรรม เช่น Storey (1999) กล่าวว่าทุนทางวัฒนธรรม คือ การสะสมความรู้ ความคุ้นชินในวิถีปฏิบัติของบุคคล อาจเกิดจากการหล่อหลอมของสถาบันในสังคม เช่น ครอบครัว สถานศึกษา ซึ่งส่งผลต่อสถานภาพทางสังคมที่นำไปสู่ความได้เปรียบและการประสบความสำเร็จที่แตกต่างกัน ซึ่งระดับการสะสมทุนทางวัฒนธรรมของแต่ละบุคคลจะส่งผลต่อปฏิกิริยาต่อการรับรู้วัฒนธรรมที่สูงกว่าที่จะยอมรับการครอบงำหรือปฏิเสธ รวมถึงปฏิกิริยาต่อวัฒนธรรมที่ด้อยกว่า ในขณะที่ Griswold (2004) เสนอว่า วัฒนธรรมถือเป็นทุนที่สามารถสะสมและนำไปลงทุนได้ ไม่แตกต่างจากทุนชนิดอื่น โดยเฉพาะทุนทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตและศิลปวัฒนธรรมจะเป็นทุนที่สามารถแปรรูปเป็นทุนทางเศรษฐกิจได้ ถือเป็นนิยามทุนทางวัฒนธรรมที่ร่วมสมัยและเห็นได้ชัดในปัจจุบัน ด้วยมุมมองสมัยใหม่ที่มองทุนทางวัฒนธรรมว่ามีลักษณะที่สะสมและก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจได้นั้น นักวิชาการอย่าง McRobbie (2005) ได้เสนอมุมมองที่ก้าวหน้ากว่าซึ่งเสนอว่า ทุนทางวัฒนธรรมมีความจำเพาะและมีลักษณะที่พิเศษกว่าทุนทางเศรษฐกิจ ดังนั้นการกล่าวว่าทุนทางวัฒนธรรมสามารถเปลี่ยนไปเป็นทุนทางเศรษฐกิจได้นั้นจึงไม่ค่อยเหมาะสม เพราะทุนทางวัฒนธรรมไม่สามารถเป็นเจ้าของได้ทุกคน และทุนทางวัฒนธรรมสามารถก่อให้เกิดมูลค่าที่เพิ่มขึ้นและนำไปสู่อำนาจเชิงโครงสร้างในสังคมได้

จากคำนิยามของนักวิชาการหลายท่านที่กล่าวมาทำให้สรุปได้ว่า ทุนทางวัฒนธรรมหมายถึงทรัพยากรรูปแบบหนึ่งที่สะสมอยู่ในระบบความเชื่อ ค่านิยม วิถีปฏิบัติและการดำรงชีวิตของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ซึ่งทุกคนต่างมีส่วนร่วมและร่วมกันสร้างความหมายขึ้นมา จากนั้นจึงส่งต่อเพื่อเผยแพร่มูลค่าของทุนทางวัฒนธรรมนั้นต่อบุคคลอื่นหรือกลุ่มบุคคลอื่นหรือสังคมอื่นและผลักดันให้เกิดการยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคม ซึ่งก่อให้เกิดความเป็นสถาบัน โดยผ่านการผลิตซ้ำและส่งต่อไปยังกลุ่มที่มีทัศนคติ

เห็นชอบต่อทุนทางวัฒนธรรมนั้น ดังนั้น การศึกษาทุนทางวัฒนธรรมจึงเป็นการทำความเข้าใจว่า ผู้ที่ถือครองทุนทางวัฒนธรรม มีการสะสมหรือจัดการผลิตซ้ำเพื่อความมั่นคงเชิงสถาบันของทุนทางวัฒนธรรม และสร้างให้เกิดความยอมรับต่อเนื่องได้อย่างไร

ประเภทของทุนทางวัฒนธรรม Bourdieu (1986) ได้แบ่งรูปแบบของทุนทางวัฒนธรรมไว้ด้วยกัน 3 รูปแบบด้วยกัน คือ 1.ทุนที่มีอยู่ภายในตัวตน (Embodied Form) 2.ทุนที่อยู่ในรูปวัตถุ (Objectified Form) และ 3.ทุนที่อยู่ในรูปแบบสถาบัน (Institutionalized State) นอกจากนี้ Throsby (2001) ได้นิยามทุนวัฒนธรรม ว่าเป็นสินทรัพย์หรือทุนที่มีลักษณะฝังตัว (Embodies) สามารถสะสมได้ (Stores) และส่งมอบได้ (Provides) และแบ่งทุนวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภทด้วยกัน คือ ทุนทางวัฒนธรรมที่สัมผัสได้หรือวัตถุ (Tangible Culture) เช่น รูปภาพ โบราณสถาน โบราณวัตถุ รูปปั้น อนุสาวรีย์ เครื่องมือ เครื่องกลางของคลัง เป็นต้น ทั้งนี้ทุนวัฒนธรรมประเภทที่สัมผัสได้ สามารถวัดมูลค่าในรูปของมูลค่าทางเศรษฐกิจ ทั้งในแง่มูลค่าของตัววัตถุเอง หรือการบริการที่ใช้วัตถุนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการให้บริการ เช่นการท่องเที่ยว เป็นต้น และประเภทที่สองคือ ทุนวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้หรือสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุ (Intangible Culture) เช่น แนวคิด ความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม การแสดง เพลง วรรณกรรม นิทาน เป็นต้น ทั้งนี้ทุนทางวัฒนธรรมทั้งสองประเภทมีความสัมพันธ์เกื้อกูลกันในลักษณะที่ ทุนที่สัมผัสไม่ได้มักมีความหมายและเป็นคุณค่าสนับสนุน ทุนประเภทที่สัมผัสได้ เช่น โบราณสถานและตำนานของโบราณสถานนั้น เป็นต้น

จากการทบทวนวรรณกรรมต่างๆและแนวทางของ Arts Council England (2014) รวมทั้งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีปัจจัยสำคัญต่อส่งผลต่อการพัฒนาตัวแบบการฟื้นฟูชุมชนอย่างยั่งยืน ดังนั้น ผู้วิจัยสรุปองค์ประกอบของทุนทางวัฒนธรรม เพื่อใช้ในการวิจัยนี้ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ ด้านความสำคัญ ด้านความรู้/ความเป็นมา และด้านการมีส่วนร่วม คือ องค์ประกอบแรกองค์ประกอบด้านความสำคัญ หมายถึง การรับรู้ของคนในชุมชนถึงความสำคัญของทุนทางวัฒนธรรม เช่น วิถีชีวิตริมน้ำอัมพวา อุทยาน ร.2 การทำน้ำตาลมะพร้าว เป็นต้นองค์ประกอบที่สองเป็นองค์ประกอบด้านความรู้/ความเป็นมา หมายถึง คนในชุมชนทราบถึงความเป็นมาหรือมีความรู้เกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม เช่น มีความรู้หรือความเป็นมาเกี่ยวกับตลาดน้ำอัมพวา หรือมีความรู้หรือความเป็นมาเกี่ยวกับประเพณีการลอยกระทงสาย เป็นต้น และองค์ประกอบสุดท้ายคือ องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรม เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวกับหรือจัดขึ้นโดย อุทยาน ร.2 หรือการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวกับการทำน้ำตาลมะพร้าวหรือการอนุรักษ์น้ำตาลมะพร้าว เป็นต้น

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ดังนี้

การวิจัยเชิงคุณภาพ การดำเนินการเชิงคุณภาพใช้วิจัยเอกสารจากในขั้นตอนแรก ตามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เลือกมาด้วยวิธีการแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) โดยเน้นเลือกผู้ที่มีประสบการณ์และมีบทบาทเกี่ยวกับการฟื้นฟูชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของตลาดน้ำอัมพวา รวมทั้งหมด 16 คน นอกจากนี้ยังใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายครอบคลุม และมีความเที่ยงตรงมากขึ้น

เมื่อได้ข้อมูลทั้งจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแล้ว จึงนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการจัดหมวดหมู่ (Typological Analysis) แล้วนำมาสร้างข้อสรุปเชิงอุปนัย (Inductive Conclusion)

การวิจัยเชิงปริมาณ มีวิธีการดำเนินการ ดังนี้

- ประชากร ประชากรเป้าหมายหรือหน่วยวิเคราะห์ของการวิจัยนี้ คือ ประชากรที่อยู่อาศัยในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา จากหลักฐานทางทะเบียนราษฎร ณ เดือนกันยายน 2564 ของสำนักบริหารการทะเบียน เทศบาลตำบลอัมพวา ดังตารางที่ 3.1 ปรากฏข้อมูลจำนวนประชากร 3,417 คน จำนวนครัวเรือน 1,014 ครัวเรือน (Amphawa Subdistrict Municipality, 2021)

- ตัวอย่าง ผู้วิจัยกำหนดขนาดของตัวอย่างตามตารางการคำนวณของ Yamane (1967) ซึ่งกำหนดขนาดของตัวอย่างสูงสุดไม่น้อยกว่า 358 คน ณ ค่าความคลาดเคลื่อน 5% ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ผู้วิจัยเก็บตัวอย่างเพิ่มขึ้นเพื่อประโยชน์ในการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล ตัวอย่างของการวิจัยนี้จำนวน 402 คน การเก็บข้อมูลโดยการสุ่มตัวอย่างตามหลักความน่าจะเป็น ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นหลายชั้น (multi-stages stratified sampling) ประกอบด้วย ชุมชนบางจาก จำนวน 46 คน ชุมชนโรงเจ จำนวน 43 คน ชุมชนบ้านหัวแหลม จำนวน 54 คน ชุมชนวัดอัมพวัน จำนวน 21คน ชุมชนตลาดอัมพวา จำนวน 36 คน ชุมชนคลองอัมพวา จำนวน 40 คน ชุมชนประชาอุทิศ จำนวน 46 คน ชุมชนริมเขื่อน จำนวน 26 คน ชุมชนบางกะพ้อม 1 จำนวน 50 คนและชุมชนบางกะพ้อม 2 จำนวน 40 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณคือ แบบสอบถามผู้วิจัยสร้างประเด็นข้อคำถามจากการศึกษา ค้นคว้า รวบรวมเอกสารและศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาสร้างข้อคำถามสำหรับงานวิจัย และผู้วิจัยนำข้อคำถามของแบบสอบถามการพัฒนาที่ยั่งยืนไปตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา พบว่า ข้อคำถามทุกข้อคำถามผ่านเกณฑ์การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา มีค่ามากกว่าหรือ

เท่ากับ 0.5 (Davis, as cited in Srisatisnarakul, 2007) และค่าความเชื่อถือได้ของแบบสอบถามมีข้อคำถามที่ผ่านเกณฑ์การตรวจสอบความเชื่อถือได้ทั้งหมด ดังนี้

- การพัฒนาที่ยั่งยืน สร้างข้อคำถามจากการทบทวนวรรณกรรมโดยมีค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา ระหว่าง .964 - .972 ซึ่งถือว่าเป็นค่าระดับเชื่อถือได้สูงมาก ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม

- ทูทางสังคม ปรับปรุงจากแบบสอบถามทุนทางสังคมของธนาคารโลก (World Bank Group, 2004) ซึ่งหลายประเทศนำแบบสอบถามไปใช้จนถึงปัจจุบันรวมถึงสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติด้วย โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา ระหว่าง .956 - .964 ซึ่งถือว่าเป็นค่าระดับเชื่อถือได้สูงมาก ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก คือ ด้านเครือข่าย (Network) ด้านความไว้วางใจ (Trust) และด้านบรรทัดฐาน (Norm)

- ทูทางวัฒนธรรม สร้างข้อคำถามตามแนวทางของ Arts Council England (2014) และจากการทบทวนวรรณกรรมและเอกสารต่างๆ รวมทั้งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา ระหว่าง .968 - .977 ซึ่งถือว่าเป็นค่าระดับเชื่อถือได้สูงมาก ประกอบด้วย ด้านความสำคัญ ด้านความรู้/ความเป็นมา และด้านการมีส่วนร่วม

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

1. ผลการวิจัยสภาพการณ์ปัจจุบันของทุนทางสังคม ทุนวัฒนธรรมและการพัฒนาอย่างยั่งยืนของตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

การรายงานผลสภาพการณ์ปัจจุบันของทุนทางสังคม ทุนวัฒนธรรมและการพัฒนาอย่างยั่งยืนของตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามจากการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 402 คน ดังตาราง 4.3 เป็นการตรวจสอบตามวัตถุประสงค์แรกของการวิจัยนี้ คือ การศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันของทุนทางสังคม ทุนวัฒนธรรมและการพัฒนาอย่างยั่งยืนของตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ดังนี้

ตาราง 1 ค่าเฉลี่ยและระดับของการพัฒนาที่ยั่งยืน ทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมของตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ตัวแปร	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงมาตรฐาน	ระดับ
1.การพัฒนาที่ยั่งยืน	3.546	.996	สูง
1.1 ด้านเศรษฐกิจ	3.720	1.055	สูง
1.2 ด้านสังคม	3.575	.999	สูง

ตัวแปร	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ
1.3 ด้านสิ่งแวดล้อม	3.336	1.151	ปานกลาง
2.ทุนทางสังคม	3.541	.618	สูง
2.1 ด้านเครือข่าย (Network)	3.451	.621	สูง
2.2 ด้านความไว้วางใจ(Trust)	3.534	.821	สูง
2.3 ด้านบรรทัดฐาน (Norm)	3.614	.768	สูง
3.ทุนทางวัฒนธรรม	3.260	.792	ปานกลาง
3.1 ด้านความสำคัญ	3.780	.895	สูง
3.2 ด้านความความรู้/ความเป็นมา	3.308	.892	ปานกลาง
3.3 ด้านการมีส่วนร่วม	2.713	1.015	ปานกลาง

การพัฒนาที่ยั่งยืนของตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามอยู่ในระดับสูง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.546 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .996 หากพิจารณารายด้านของการพัฒนาที่ยั่งยืนพบว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับสูง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.720 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.055 การพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสังคมอยู่ในระดับสูงเช่นกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.575 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .999 ส่วนการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.336 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.151

ทุนทางสังคมของตลาดน้ำอัมพวา โดยรวมอยู่ในระดับสูง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.541 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .875 หากแยกพิจารณารายด้านของทุนทางสังคม พบว่า ทุนทางสังคมด้านเครือข่าย (Network) อยู่ในระดับสูง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.451 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .621 ทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจ (Trust) อยู่ในระดับสูง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.534 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .821 และ ทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐาน (Norm) อยู่ในระดับสูง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.614 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .786

ทุนทางวัฒนธรรมของตลาดน้ำอัมพวา อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.260 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .792 หากพิจารณารายด้านของทุนทางวัฒนธรรม พบว่า ทุนทางวัฒนธรรมด้านความสำคัญอยู่ในระดับสูง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.780 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .895 ทุนทางวัฒนธรรมด้านความความรู้/ความเป็นมาอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.308 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .892 และทุนทางวัฒนธรรมด้านการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.713 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.015

2. การพัฒนาตัวแบบการฟื้นฟูชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ผลการวิเคราะห์จากข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ทำให้ทราบถึงพลวัตของวิถีชุมชนตลาดน้ำอัมพวาตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาอย่างยาวนานดังนี้

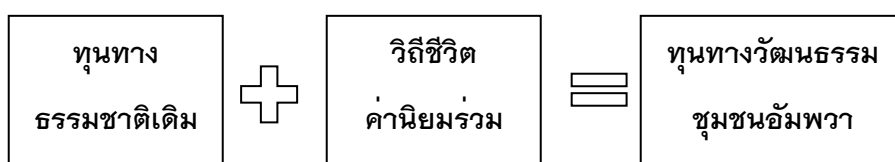
แต่เดิมนั้นตลาดน้ำอัมพวาและชุมชนใกล้เคียงมีลักษณะเป็นศูนย์กลางการค้าทางน้ำ ที่ตั้งอยู่เส้นทางคมนาคมหลัก และมีจุดเด่นในเรื่องทุนทางธรรมชาติ คือ มีแม่น้ำลำคลองสายหลักและคลองที่ตัดเข้าสู่แหล่งการผลิตเชิงเกษตรที่เชื่อมต่อกัน อันส่งผลให้ตลาดน้ำอัมพวาเป็นเสมือนจุดหมายสำคัญของการแลกเปลี่ยนสินค้าและการเดินทางไปโดยปริยาย สำหรับในมิติชุมชนและตัวผู้นำ อาจกล่าวได้ว่าแต่เดิมนั้นชุมชนตลาดน้ำอัมพวาคือชุมชนค้าขายที่มีผู้นำทางการและไม่ใช่เป็นทางการตามสมัย ความเชื่อมโยงมิติของชุมชนกับผู้นำและระดับเศรษฐกิจ

ต่อมา ตลาดน้ำอัมพวาซบเซา เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงการคมนาคมจากทางน้ำเปลี่ยนเป็นเส้นทางจราจรทางบกอันเป็นผลจากการตัดถนนพระรามที่2และโครงข่าย ทำให้ตลาดอัมพวาจากเดิมที่เป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนสินค้า ย้ายไปยังตลาดแม่กลองที่เป็นที่ตั้งของศูนย์ราชการและศูนย์กลางการคมนาคมทางบกแทน ทำให้ตลาดอัมพวาเข้าสู่การเสื่อมถอย สิ่งที่ปรากฏให้เห็นได้อย่างเด่นชัด คือ การย้ายออกของประชากรในชุมชน รวมถึงระดับเศรษฐกิจที่ตกต่ำ ชุมชนจึงกลายสภาพเป็นชุมชนร้าง คงเหลือเพียงแค่คนชราและเด็กอยู่ในพื้นที่เพียงเท่านั้น

จากช่วงเสื่อมถอยดังกล่าวข้างต้นสู่จุดเปลี่ยนของตลาดน้ำอัมพวาสู่ยุคฟื้นฟูและรุ่งเรือง เนื่องจากชุมชนตลาดน้ำอัมพวา มีระดับของทุนทางธรรมชาติที่ดี กล่าวคือ แม่น้ำลำคลองและวิถีชีวิตริมฝั่งแม่น้ำและลำคลอง สภาพดังกล่าวไม่เคยเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ทุนดังกล่าวรอเวลาในการพัฒนาให้เกิดมูลค่าเพื่อการฟื้นฟูของอัมพวา ประกอบกับผลจากการกระจายอำนาจการปกครองท้องถิ่น พื้นที่ชุมชนทั้งตำบลอัมพวาถูกยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลอัมพวา ทำให้ชุมชน/ท้องถิ่นสามารถจัดการตนเองได้ มีการเลือกผู้นำท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้ง ซึ่งครอบคลุมถึงพื้นที่ชุมชนอัมพวา ผลดีประการสำคัญของการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่น คือ ผู้ที่จะก้าวเข้าสู่ตำแหน่งผู้นำท้องถิ่นจำเป็นต้องมีจุดยืนเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ชัดเจนโดยเฉพาะ ส่งผลให้เกิดความกระตือรือร้นในการผลักดันแนวทางการพัฒนาของทั้งชุมชนและผู้นำ จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าชุมชนอัมพวานั้น ประเด็นเรื่อง “ภาวะผู้นำเป็นส่วนผลักดันสำคัญอย่างยิ่งต่อระดับการพัฒนาที่เพิ่มสูงขึ้น” เนื่องจากผู้นำท้องถิ่นที่ได้มาจากการเลือกตั้ง(ความไว้วางใจ)ของคนในชุมชน/ท้องถิ่น ชูประเด็นการสร้างอัมพวาให้กลับมาเจริญรุ่งเรืองเหมือนครั้งอดีต โดยมีเป้าหมายเพื่อเหนียวรั้งไม่ให้คนในชุมชน/ท้องถิ่นย้ายออกจากชุมชนและดึงดูดคนในชุมชน/ท้องถิ่นเดิมที่ย้ายออกไปให้วนคืนสู่มาตุภูมิโดยการสร้างงานสร้างรายได้จากกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

ด้วยแนวทางดังกล่าว ผู้นำในช่วงขณะนั้นได้สร้างกิจกรรมหลากหลายเพื่อผลักดันให้เกิดผลตามเป้าหมาย ซึ่งหนึ่งแนวทางสำคัญที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงมาสู่การฟื้นฟูชุมชนตลาดน้ำอัมพวา และ

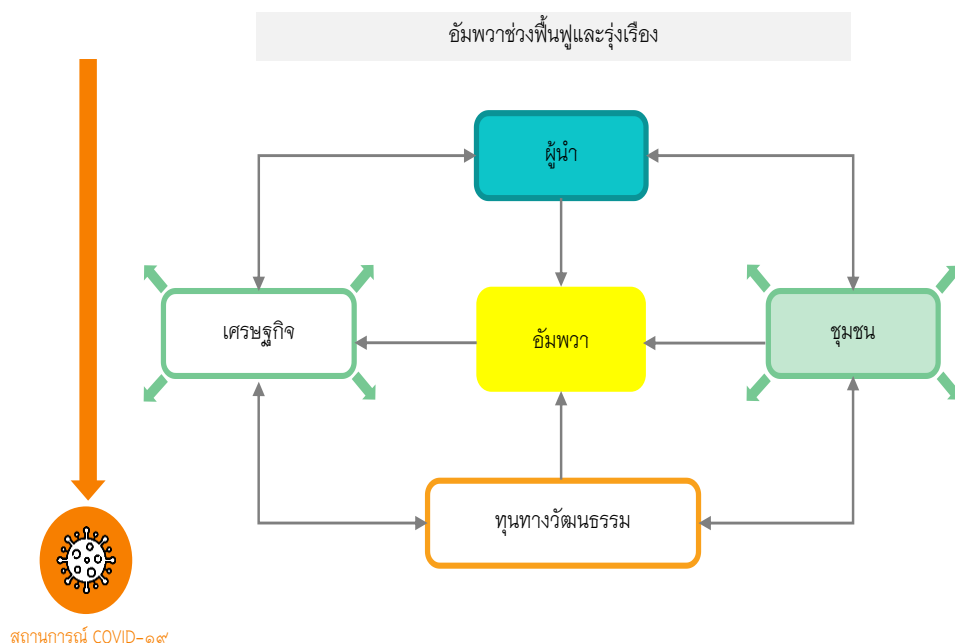
ยังผลต่อเนื่องเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่รู้จักอย่างแพร่หลายในระดับประเทศ คือ “แนวทางการฟื้นฟูตลาดน้ำอัมพวาด้วยทุนทางวัฒนธรรม” อีกทั้งยังเป็นแนวทางที่ผู้นำในปัจจุบันรับมาดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ในขณะเดียวกันชุมชนตลาดน้ำอัมพวารวมทั้งชุมชนใกล้เคียงมีข้อได้เปรียบด้วยการที่มีทุนทางธรรมชาติอยู่สูง ประกอบกับภูมิทัศน์ที่แท้จริง คือ “เรื่องราวที่ร้อยเรียงวิถีชีวิตริมน้ำและการค้าขายริมน้ำของชาวชุมชนตลาดน้ำที่มีมารุ่นต่อรุ่น หรือก็คือ ทุนทางวัฒนธรรม” ด้วย ทั้งสองส่วนนี้ได้ก่อให้เกิดกิจกรรมสำคัญเพื่อการฟื้นฟูตลาดน้ำอัมพวาและวิถีท่องเที่ยวที่อาศัยทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนเป็นสำคัญ ผลจากการขับเคลื่อนการพัฒนาตามแนวทางดังกล่าวทำให้สภาพทุนทางธรรมชาติที่มีอยู่เดิมถูกนำมาปรับใช้จนกลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีเรื่องราวและค่านิยมร่วมกันของชุมชน ผ่างอยู่ ดังปรากฏในปัจจุบัน (ภาพที่ 1)

ภาพ 1 ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนอัมพวา

กระบวนการสำคัญที่สุดที่ทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่าง ผู้นำ ชุมชน ทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนตลาดน้ำอัมพวา ดังปรากฏเป็นเส้นโยงที่ลากเชื่อมต่อดองค์ประกอบเหล่านี้เข้าด้วยกันผ่านตัวชุมชนอัมพวาและนำไปสู่การฟื้นฟูชุมชน คือ “ความเชื่อมโยงในลักษณะที่เป็นเครือข่ายภาคี โดยเฉพาะอย่างยิ่งพลเมือง ชุมชน กลุ่มผู้ประกอบการ ห้างร้าน ผ่านกลไก ภาวะผู้นำและทุนทางสังคมเข้ามาขับเคลื่อนทุนทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชุมชนแห่งนี้ที่เคยสงบนิ่งในช่วงหนึ่ง แล้วมาพลิกฟื้น/ฟื้นฟู/พัฒนาให้กลับมารุ่งเรืองอีกครั้ง” จึงอาจกล่าวได้ว่า “การนำทุนทางวัฒนธรรมมาปรับใช้เพื่อฟื้นฟูตลาดน้ำอัมพวาให้ประสบความสำเร็จได้นั้นเป็นผลมาจากภาวะผู้นำและทุนทางสังคมของชุมชนนั่นเอง” ผลดังกล่าวนี้ทำให้ชุมชนตลาดน้ำอัมพวาขยายตัวขึ้น ทั้งในแง่ประชากรที่กลับเข้ามาอยู่อาศัยและเศรษฐกิจที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม แนวโน้มความเจริญเติบโตที่รวดเร็วก็เป็นข้อวิตกกังวลของชุมชนด้วย ดังจะเห็นได้จาก จากสภาพการณ์ที่เป็นพลวัตที่อาจมีการขึ้นลงของการพัฒนา จากปัจจัยบางประการที่มาจากภายนอกและยากต่อการควบคุม ดังเช่นสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-19 ที่ผ่านมา อย่างไรก็ตามการฝ่าฟันอุปสรรคและพยายามกลับมาฟื้นฟูชุมชนอีกครั้งมาจากปัจจัยภายใน คือ ภาวะผู้นำและความเข้มแข็งของชุมชน ที่พยายามสื่อสารและผลักดันในเชิงเครือข่ายที่เชื่อมโยงกลุ่ม

ผลประโยชน์ในชุมชนเข้าไว้ด้วยกัน รวมทั้งแสดงวิสัยทัศน์ในการแปลงทุนทางธรรมชาติที่มีอยู่เดิมให้มาเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นองค์ประกอบหลักของการสร้างจุดขายการท่องเที่ยวของตลาดน้ำอัมพวาอีกครั้ง ดังแสดงในภาพที่ 2

ภาพ 2 ความเชื่อมโยงมิติของชุมชนกับผู้นำและระดับเศรษฐกิจของ
อัมพวา ตลาดน้ำยามเย็น/ตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยว

ตลาดน้ำอัมพวาปัจจุบันและวิกฤตโควิด-19 จากจุดฟื้นฟูก่อนหน้าตลาดน้ำอัมพวาได้กลายเป็นจุดมุ่งหมายการเดินทางท่องเที่ยวที่สำคัญ ซึ่งพัฒนาจนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ และกำลังพัฒนาเข้าสู่ความเป็นจุดหมายปลายทางระดับสากล ด้วยระดับการพัฒนาที่ก้าวกระโดดได้ส่งผลหลายประการต่อตัวชุมชนตลาดน้ำอัมพวาและชุมชนใกล้เคียง ดังที่ได้กล่าวนำเสนอไว้ในส่วนการวิเคราะห์ อย่างไรก็ตามในภาพรวมนั้น ความก้าวหน้าเชิงเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวที่เป็นกิจกรรมหลักของชุมชนยังคงดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง ภายใต้บริบทที่เข้มแข็งของชุมชน สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ได้รับการสะท้อนมาจากการวิเคราะห์ข้อมูล คือ “จุดแข็งปัจจุบันของชุมชนตลาดน้ำอัมพวาอยู่ที่ ทุนทางวัฒนธรรมที่ได้รับการยอมรับและเป็นจุดขายของชุมชนตลาดน้ำอัมพวา” จนกระทั่งเมื่อโลกประสบกับสภาวะวิกฤตโควิด-19 ทำให้การท่องเที่ยวของทั้งโลกชะงักหยุดนิ่ง การท่องเที่ยวในประเทศไทยและตลาด

น้ำอัมพวาก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกันกับบริบทโลก ทั้งนี้เมื่อวิเคราะห์ไปยังตัวชุมชนตลาดน้ำอัมพวาจะพบได้ว่า ทูทางวัฒนธรรมที่ได้กลายเป็นจุดแข็งทางการท่องเที่ยวยังคงมีอยู่อย่างครบถ้วน และสิ่งที่วิกฤตโควิด-19 ก่อให้เกิดโอกาสแก่ตัวชุมชน คือ การพักตัวของวิถีชุมชนที่อิงอยู่กับทุนทางธรรมชาติ อาทิ การกลับมาของหิ่งห้อย ชายน้าที่ได้พักตัวจากการท่องเที่ยว อาจกล่าวได้ว่าชุมชนตลาดน้ำอัมพวาได้รับการกลับมาเปิดการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ สิ่งเหล่านี้สะท้อนมาจากข้อมูลที่ได้รับจากชุมชนและพลเมืองตลาดน้ำอัมพวา ที่เครือข่ายความร่วมมือไม่ร่วมมือยังคงเข้มแข็งแม้ได้รับผลกระทบจากวิกฤต จึงเป็นที่มาถึงรูปภาพที่จุดแข็งปัจจุบันของชุมชนอัมพวาประกอบไปด้วย “ทุนทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง บนฐานความร่วมมือของชุมชนในลักษณะทุนทางสังคมที่ยังคงเข้มแข็ง”

ตลาดน้ำอัมพวาปัจจุบันและวิกฤตโควิด-19 จากการฟื้นฟูตลาดน้ำอัมพวาที่เริ่มเห็นผลได้กลายเป็นจุดมุ่งหมายของการเดินทางท่องเที่ยวที่สำคัญ ซึ่งได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับประเทศและกำลังพัฒนาเข้าสู่ความเป็นจุดหมายปลายทางระดับสากล ระดับการพัฒนาที่ก้าวกระโดดได้ส่งผลหลายประการต่อชุมชนตลาดน้ำอัมพวาและชุมชนใกล้เคียง อย่างไรก็ตาม ในภาพรวมของความก้าวหน้าเชิงเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวที่เป็นกิจกรรมหลักของชุมชนยังคงดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ได้รับการสะท้อนมาจากการวิเคราะห์ข้อมูล คือ “จุดแข็งปัจจุบันของชุมชนตลาดน้ำอัมพวาอยู่ที่ทุนทางวัฒนธรรมที่ได้รับการยอมรับและเป็นจุดขายของชุมชนตลาดน้ำอัมพวา” จนกระทั่งเมื่อโลกประสบกับวิกฤตโควิด-19 ทำให้การท่องเที่ยวของทั้งโลกต้องชะงัก การท่องเที่ยวในประเทศไทยและตลาดน้ำอัมพวาก็ประสบปัญหานี้เช่นเดียวกัน ทั้งนี้เมื่อวิเคราะห์ไปยังตัวชุมชนตลาดน้ำอัมพวาจะพบได้ว่า ทูทางวัฒนธรรมที่ได้กลายเป็นจุดแข็งยังคงมีอยู่อย่างครบถ้วน แม้วิกฤตโควิด-19 จะทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมต้องชะงัก แต่กลับเปิดโอกาสให้ชุมชน วิถีชุมชนที่อิงอยู่กับทุนทางธรรมชาติเกิดการพักตัวที่เอื้อต่อการฟื้นฟู อาทิ การกลับมาของหิ่งห้อย พื้นที่ชายน้าที่ได้พักตัวจากการท่องเที่ยว ฯลฯ อาจกล่าวได้ว่าการฟื้นตัวของทุนธรรมชาตินี้ช่วยให้ชุมชนตลาดน้ำอัมพวาได้เตรียมการเพื่อรองรับการกลับมาเปิดการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ เนื่องจากเครือข่ายความร่วมมือยังคงเข้มแข็งแม้ได้รับผลกระทบจากวิกฤต จึงเป็นที่มาของรูปภาพที่จุดแข็งปัจจุบันของชุมชนอัมพวาประกอบไปด้วย “ทุนทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง บนฐานความร่วมมือของชุมชนในลักษณะทุนทางสังคมที่ยังคงเข้มแข็ง”

แนวโน้มการฟื้นฟูตลาดน้ำอัมพวาหลังวิกฤตโควิด-19 แม้จะประสบปัญหาช่วงวิกฤตโควิด-19 แต่ความเข้มแข็งของทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคม (ตัวชุมชน) รวมถึงเครือข่ายทางสังคมยังคงอยู่อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะชุมชนอัมพวาเองได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19 เพียงในประเด็นการย้ายถิ่นฐานชั่วคราวเพื่อหางานในการดำรงชีพ หรือเพิ่มสภาพคล่องให้กับครอบครัว แต่ยังไม่พบการย้ายออกของคนในชุมชนตลาดน้ำ แม้ร้านค้าดั้งเดิมที่เริ่มปิดตัวเนื่องจากไม่สามารถยึดกับการหยุดชะงักกิจกรรมทาง

เศรษฐกิจอันเป็นผลกระทบจากวิกฤตนี้ก็ตาม แต่ความเข้มแข็งของทุนทางวัฒนธรรมและการฟื้นตัวของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถือเป็นโอกาสที่จะทำให้อัมพวา กลับมามีชีวิตชีวาได้อีกครั้งหลังจากสถานการณ์โควิด-19 คลี่คลาย โดยอาศัยกลไกการขับเคลื่อนจากชุมชน (ทุนทางสังคม) ที่มีเครือข่ายภาคีภาคประชาสังคมที่เข้มแข็ง เมื่อทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคมในชุมชนเข้มแข็ง บทบาทของภาวะผู้นำย่อมสามารถลดบทบาทได้บางส่วน เป็นการคานดุลอำนาจการพัฒนาได้อย่างลงตัว

จากผลการวิจัยนี้และการวิเคราะห์ข้างต้น ชี้ให้เห็นความเชื่อมโยงของความสำเร็จในการฟื้นฟูชุมชนกับปัจจัยบางประการ ซึ่งจะอธิบายในหัวข้อต่อไป

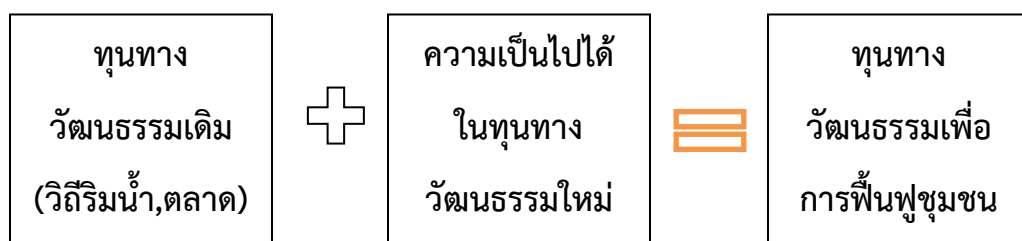
ข้อค้นพบจากการวิจัยทั้งในภาพรวมความเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาต่าง ๆ ของชุมชนตลาดอัมพวา จนมาสู่การฟื้นฟูตลาดน้ำอัมพวา และสภาพที่เกิดจากวิกฤตการณ์โควิด-19 สามารถจำแนกปัจจัยของความสำเร็จได้ดังต่อไปนี้

ปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จในการฟื้นฟูตลาดน้ำอัมพวา มี 3 ประการด้วยกัน คือ 1). ภาวะผู้นำ 2). ทุนทางวัฒนธรรม และ 3). ทุนทางสังคม โดยมีรายละเอียดดังนี้

ภาวะผู้นำ ภาวะผู้นำเป็นปัจจัยที่มีส่วนสำคัญมากในการผลักดันให้เกิดการฟื้นฟูชุมชนตลาดน้ำอัมพวาตั้งแต่ปี พ.ศ.2547 เป็นต้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวางวิสัยทัศน์การพัฒนาชุมชนให้มีทิศทางที่ชัดเจน นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับการใช้กลวิธีอันหลากหลาย ในการชักจูงให้เห็นถึงประโยชน์ของทิศทางการพัฒนาที่กำหนดให้คนในชุมชนเห็นชอบในการดำเนินการ ดังจะเห็นได้จากคำพูดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญรายหนึ่งที่ชื่อว่า “ภาวะผู้นำและจุดเน้นที่จะต้องได้รับฉันทามติมาเพื่อกำหนดทิศทาง เป็นภารกิจลำดับหลักในการขับเคลื่อนแนวคิดการฟื้นฟูในช่วงเวลาดังกล่าว” (Local leader, personal communication, October 2021; Key stakeholder in Amphawa Floating Market restoration during 2004, personal communication, October 2021) นอกจากนี้ ยังเชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายที่กระตุ้นให้เกิดโอกาสในการพัฒนา คือ การกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่น อันเป็นพื้นฐานสำคัญที่เปิดโอกาสให้ผู้มีความสามารถได้เข้ามาพัฒนาท้องถิ่นของตน การที่ผู้นำท้องถิ่นมาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากพลเมืองในเขตท้องถิ่นได้กระตุ้นให้เกิดการตื่นตัวทางการเมืองที่เน้นการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้มีศักยภาพและเข้ามาเสนอตัวเป็นผู้นำในขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นของตน ชุมชนตลาดน้ำอัมพวาในช่วงของการฟื้นฟู ได้รับโอกาสจากปรากฏการณ์ดังกล่าวด้วย

ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางวัฒนธรรมเป็นปัจจัยที่โดดเด่นที่สุดของชุมชนตลาดน้ำอัมพวา คุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมสามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนตลาดน้ำอัมพวาได้อย่างลงตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสร้างเรื่องราวและการนำเอาวิถีชีวิตของคนในชุมชนริมคลองไปปรับใช้ในการ

สินค้าและบริการต่าง ๆ ที่สนับสนุนการท่องเที่ยวที่แตกต่างจากที่อื่น ๆ และเลียนแบบไม่ได้ ในรูปแบบที่เรียกว่า “ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา” ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า “แกนกลางของการฟื้นฟูตลาดน้ำอัมพวาคือการนำเอาทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างมูลค่าให้กับชุมชน” โดยมีปัจจัยเกื้อหนุนที่เกิดจากวิสัยทัศน์ผู้นำและฉันทามติจากชุมชน อันก่อให้เกิดแนวทางการใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่ลงตัว นอกจากนี้ทุนทางวัฒนธรรมที่ยังสามารถผลักดันให้เกิดมูลค่าต่อเนื่องไปยังอนาคตด้วย เช่น โชนหลวง (Community leader, personal communication, October 2021) วิถีเพลงริมน้ำตลอดสองฝั่งคลอง (Local wisdom keeper, personal communication, October 2021) วัฒนธรรมอาหารเฉพาะประจำถิ่น พืชประจำถิ่น (Key stakeholder in Amphawa Floating Market restoration during 2004, personal communication, October 2021) และอื่น ๆ ดังนั้นจึงพอจะสรุปได้ว่า ความสำเร็จในการฟื้นฟูตลาดน้ำอัมพวาในปี พ.ศ. 2547 มีแกนหลักของจุดขายอันเกิดมาจากทุนทางวัฒนธรรมเป็นสำคัญ จึงทำให้เกิดแนวทางในการฟื้นฟูหลังวิกฤตโควิด-19 ด้วย ดังภาพที่ 3

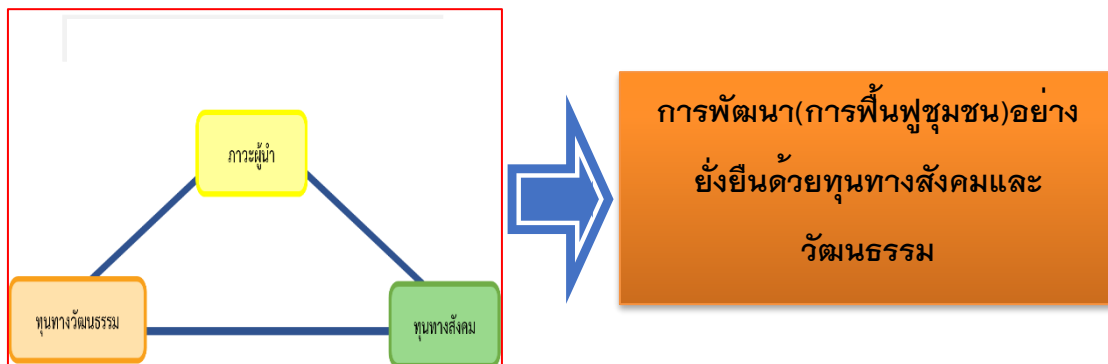
ภาพที่ 3 ทุนทางวัฒนธรรมปัจจัยความสำเร็จในการฟื้นฟูชุมชน
ตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ทุนทางสังคม ทุนทางสังคมในการศึกษานี้ครอบคลุมความสัมพันธ์เชิงบวกในชุมชนและเครือข่ายความร่วมมือในแนวระนาบ ซึ่งในชุมชนตลาดน้ำอัมพวา มีกลุ่มเครือข่ายที่สำคัญคือ พลเมืองกลุ่มร้านค้าปลีก ธุรกิจอื่น ชาวสวน ที่ประสบกับปัญหาความถดถอยทางเศรษฐกิจของตลาดน้ำอัมพวา และบริเวณโดยรอบที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน จนเป็นปัญหาร่วม ทำให้เมื่อมีผู้นำที่พยายามดึงกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้เข้ามามีส่วนร่วมในการผลักดันขับเคลื่อนการพัฒนา จึงก่อให้เกิดความร่วมมือและฉันทามติในแนวทางการดำเนินการ ผลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นถึงระดับความร่วมมือและยอมรับทิศทางที่ชัดเจนในการจัดการชุมชน เช่น การปล่อยเช่าพื้นที่ ผู้มีสิทธิโดยชอบในการอยู่ในส่วนตลาดน้ำ ฯลฯ องค์กรใดก็ตามที่คำนึง

ที่เป็นแกนของความร่วมมือในชุมชนมีลักษณะเป็นแนวคิดเชิงธุรกิจ เนื่องจากพื้นที่เป็นชุมชนด้านการค้า ซึ่งส่งผลต่อสำคัญต่อการผลักดันการฟื้นฟูชุมชน กล่าวคือ ความร่วมมือมักจะเกิดขึ้นง่ายหากเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น และความไม่ยึดติดกับรูปแบบดั้งเดิม เปิดรับความคิดเห็นและโอกาสใหม่ ๆ ต่างจากชุมชนที่มีลักษณะอนุรักษ์นิยม แต่ในทางกลับกัน การรวมกลุ่มเพื่อต่อรองในเรื่องผลประโยชน์ที่ตนเองต้องการก็เกิดขึ้นบ่อยครั้ง ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของชุมชนตลาดน้ำอัมพวาและเครือข่ายชุมชนที่เกิดการรวมกลุ่มที่ตั้งอยู่บนผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ทำให้ภายหลังหากจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแนวคิดหรือกฎระเบียบที่อาจกระทบผลประโยชน์ของกลุ่มมักจะกระทำได้ยาก เนื่องจากต้องเผชิญกับอำนาจต่อรอง ดังจะเห็นได้จากการลดบทบาทของผู้นำในช่วงหลังยุคฟื้นฟูและช่วงที่เกิดความเจริญทางเศรษฐกิจแบบก้าวกระโดด นอกจากนี้ เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีรากฐานจากแนวคิดเชิงการค้า ทำให้เมื่อเกิดการไหลเข้าของทุน เช่น การเข้าที่ค้าขายของกลุ่มนายทุนภายนอก จึงมีแนวโน้มที่จะเกิดการเปลี่ยนมือได้ง่ายกว่าชุมชนที่มีลักษณะอนุรักษ์นิยม ดังจะเห็นได้จากการสะท้อนถึงความกังวลของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แต่ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า **“ความเข้มแข็งของเครือข่ายทุนทางสังคมในบริเวณตลาดน้ำอัมพวาเป็นหัวใจสำคัญอีกประการที่ขับเคลื่อนการฟื้นฟูให้ประสบความสำเร็จ”** (Local leader, personal communication, October 2021; Provincial local leader, personal communication, October 2021; Regional agency executive, personal communication, October 2021)

ตัวแบบการฟื้นฟูชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของตลาดน้ำอัมพวา อำเภอมัทพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

จากผลการวิจัยนี้และการวิเคราะห์ข้างต้น แสดงถึงตัวแบบการฟื้นฟูชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของตลาดน้ำอัมพวา อำเภอมัทพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งอธิบายถึงความสำเร็จในการฟื้นฟูชุมชนของตลาดน้ำอัมพวา อำเภอมัทพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ประกอบด้วยภาวะผู้นำ ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคม ซึ่งปัจจัยต่างๆเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนา(ฟื้นฟูชุมชน)อย่างยั่งยืนด้วยทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของตลาดน้ำอัมพวา ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 ตัวแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยทุนทางสังคมและวัฒนธรรม
ตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

สรุป

ผู้วิจัยนำเสนอการอภิปรายผลในประเด็นต่างๆ ตามตัวแบบการพัฒนา (พัฒนาชุมชน) อย่างยั่งยืน จากผลการวิจัยนี้ ดังนี้

1. การพัฒนาอย่างยั่งยืน การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นเป้าหมายและภารกิจที่เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาท้องถิ่น Kokphon (2003) โดยมุ่งเน้นการพัฒนาที่สมดุลเป้าหมายหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องครอบคลุม 3 ด้านคือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ผลการวิจัยยืนยันว่า ตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามมีระดับการพัฒนาอย่างยั่งยืนอยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณาในรายด้านพบว่า ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมมีระดับการพัฒนาอย่างยั่งยืนอยู่ในระดับสูง แต่ด้านสิ่งแวดล้อมมีระดับการพัฒนาอย่างยั่งยืนอยู่ในระดับปานกลาง (ดังตารางที่ 4.3) ซึ่งสอดคล้องกับสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญยืนยันถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลพิษต่างๆ อันเนื่องมาจากการพัฒนาและรุ่งเรืองของตลาดน้ำอัมพวาในช่วงของตลาดน้ำยามเย็นซึ่งเป็นตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยว แต่ในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลพิษต่างๆ ลดลงเกือบหมด นับเป็นโอกาสสำคัญให้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เยียวยา/ฟื้นฟูตนเอง

ข้อค้นพบนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งแก่ชุมชน/ท้องถิ่นและผู้ที่เกี่ยวข้องพึงตระหนักและให้ความสำคัญในการวางแผน การดำเนินการและความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในชุมชน/ท้องถิ่นในการพัฒนาโดยไม่ละเลยหรือมองข้ามการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อไม่ให้ปัญหาดังกล่าวย้อนกลับมาทำร้ายและทำลายชุมชนในอนาคตดังเช่นอดีตที่ผ่านมา รวมทั้งเพื่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาท้องถิ่นบนหลักการการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั่นเอง

2. **ภาวะผู้นำ** ภาวะผู้นำที่จะต้องอยู่ภายใต้บริบทของการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นเป็นพื้นฐานสำคัญและเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารปกครองท้องถิ่น ภาวะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของปัจจัยแห่งความสำเร็จที่จะเชื่อมโยงและขับเคลื่อนปัจจัยแห่งความสำเร็จอื่นๆเพื่อการบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชน/ท้องถิ่นนั่นเอง สอดคล้องกับแนวทางการบริหาร/พัฒนาท้องถิ่นของสถาบันพระปกเกล้าโดย Kokphon (2003) ระบุว่า ภาวะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของความสามารถด้านการพัฒนาองค์กรที่เชื่อมโยงกับความสามารถด้านการพัฒนาท้องถิ่นบนหลักการการพัฒนาอย่างยั่งยืน และผลการวิจัยนี้พบว่า ภาวะผู้นำของชุมชน/ท้องถิ่นแห่งนี้เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์และเป็นผู้ขับเคลื่อนวิสัยทัศน์ไปสู่ความสำเร็จ นอกจากนี้ยังเป็นผู้นำที่มีความสามารถในการสร้างและบริหารเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน ดังนี้

- ภาวะผู้นำของชุมชน/ท้องถิ่นแห่งนี้เป็นผู้ตามแนวคิด “ภาวะผู้นำของเครือข่าย” ของ Löffler (2005) กล่าวคือ ภาวะผู้นำของชุมชนตลาดน้ำอัมพวามีลักษณะเป็นผู้ที่เป็นผู้มีวิสัยทัศน์และสามารถที่จะนำวิสัยทัศน์ที่กำหนดร่วมกับชุมชน(การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆของชุมชน) มาขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จได้ นับจากการเริ่มต้นโครงการตลาดน้ำยามเย็นของผู้นำในยุคบุกเบิก จากข้อค้นพบในงานวิจัยพบว่า ผู้นำเป็นผู้ที่ประสานงานกับเครือข่ายคือ ชุมชนและกลุ่มต่างๆในชุมชน และสามารถสร้างความร่วมมือการมีส่วนร่วมซึ่งลักษณะผู้นำแบบนี้จะเกิดขึ้นในชุมชนที่มีทุนทางสังคมเข้มแข็ง เพราะองค์ประกอบสำคัญของทุนทางสังคมนั้น ต้องเริ่มต้นจากคนในชุมชนให้ความไว้วางใจเนื่องจากความไว้วางใจจะนำไปสู่การเข้ามามีส่วนร่วมและสร้างการรวมกลุ่มและเครือข่ายผู้นำของอัมพวา เป็นลักษณะของผู้นำแบบเครือข่ายที่ค่อนข้างจะโดดเด่นและชัดเจน แม้แต่ผู้นำท้องถิ่นในปัจจุบันก็มีลักษณะของความเป็นผู้นำเครือข่ายเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ผู้นำท่านนี้เริ่มต้นจากการเป็นผู้นำในชุมชนและสร้างความไว้วางใจและยอมรับจากคนในชุมชน ทำให้ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน การเข้ามามีส่วนร่วมและเริ่มเชื่อมโยงกับชุมชนต่างๆในเขตเทศบาล สร้างเป็นเครือข่ายความร่วมมือและนำพาชุมชนนั้นไปสู่เป้าหมาย แม้แต่สถานการณ์โควิด ผู้นำปัจจุบันก็ยังเป็นผู้นำที่สามารถสื่อสารและประสานความร่วมมือของเครือข่ายต่างๆในชุมชนและเครือข่ายภายนอกชุมชนได้ทั้งในการแก้ไขปัญหาจากสถานการณ์โควิด และการวางแผนฟื้นฟูการท่องเที่ยวภายหลังสถานการณ์โควิด โดยได้รับความร่วมมือและการมีส่วนร่วมจากเครือข่ายต่างๆทั้งในและนอกชุมชน

- ภาวะผู้นำของชุมชน/ท้องถิ่นแห่งนี้เป็นผู้ว่า “ภาวะผู้นำสาธารณะ” (Public Leadership) ตามแนวคิดของ Broussine (2005) กล่าวคือ เป็นผู้ที่สามารถจุดประกายให้เกิดความคิดริเริ่มหรือนำไปสู่การกระทำร่วมกันในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน สามารถที่สร้างความสนใจใจให้คนในชุมชนตระหนักถึงประเด็นสาธารณะร่วมของชุมชน จากนิยามความหมายดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่าผู้นำท้องถิ่นนี้

นับตั้งแต่ผู้นำในช่วงเริ่มก่อตั้งโครงการตลาดน้ำยามเย็น เป็นผู้นำที่มีความเป็นผู้นำสาธารณะ กล่าวคือ ผู้นำท่านนี้เริ่มตั้งคำถามร่วมกับสมาชิกในชุมชนว่า อัมพวาจะไปทิศทางใด อัมพวาจะฟื้นฟูอย่างไร ทิศทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็งของอัมพวาจะใช้ในการฟื้นฟูตลาดน้ำอัมพวาอย่างไร แล้วก็สามารถจุดประกายสร้างความสนใจ สร้างแรงจูงใจ สร้างความตระหนักและให้ประเด็นเรื่องการฟื้นฟูตลาดน้ำอัมพวานั้นกลายเป็นประเด็นร่วมของชุมชนและท้องถิ่นแห่งนี้ เป็นประเด็นสาธารณะที่นำพาให้ทุกภาคส่วนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เข้ามาขับเคลื่อนจนสามารถผลักดันให้ตลาดน้ำอัมพวา ไปสู่การฟื้นฟูตลาดน้ำแห่งนี้กลายเป็นตลาดในเชิงการท่องเที่ยวเป็นตลาดนันทยามเย็นที่มีระดับความนิยมสูงมาก ลักษณะผู้นำแบบนี้ก็สามารถอธิบายได้กับผู้นำท้องถิ่นในปัจจุบันที่มีความเป็นผู้นำสาธารณะเช่นกัน กล่าวคือ หลังตลาดน้ำอัมพวากลับมาฟื้นฟูเรื่องอีกครั้งหนึ่งก่อนเกิดสถานการณ์โควิด ความเจริญที่เหนือการควบคุมของชุมชน/ท้องถิ่น เริ่มมีปัญหาที่ถาโถมเข้ามาอย่างมากมายและเมื่อเกิดสถานการณ์โควิด ตลาดน้ำแห่งนี้ก็ซบเซาเจียบเหวอย่างไม่เคยปรากฏขึ้นมาก่อน ผู้นำชุมชนนี้สวมบทบาทของผู้นำสาธารณะในการเป็นผู้นำที่สามารถจุดประกายให้เกิดความตระหนักถึงประเด็นสาธารณะร่วมของชุมชนโดยทำให้ประชาชนในชุมชนให้ตระหนักถึงปัจจัยสำคัญคือ ผลพวงจากการพัฒนาที่ก้าวกระโดด ขาดความสมดุลในการพัฒนา และชุมชนไม่สามารถที่จะกำกับควบคุมได้อย่างเหมาะสมนำมาซึ่งปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนดังเช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม ประกอบกับสถานการณ์โควิด ผู้นำชุมชนท่านนี้ก็ให้ประชาชนทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมแสวงหาแนวทางแก้ปัญหาหรือฟื้นฟูตลาดน้ำอัมพวาภายใต้และหลังสถานการณ์โควิด รวมทั้งนำเอาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้มาเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน/ท้องถิ่นให้เติบโตและพัฒนาอย่างยั่งยืน

ข้อค้นพบจากการวิจัยนี้เกี่ยวกับภาวะผู้นำของชุมชน/ท้องถิ่นแห่งนี้มีความโดดเด่นอย่างยิ่ง เพราะผู้นำหลายรุ่นเป็นผู้มีภาวะผู้นำที่พึงประสงค์กล่าวคือ เป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และเป็นผู้ขับเคลื่อนวิสัยทัศน์ไปสู่ความสำเร็จ เป็นผู้นำที่มี“ภาวะผู้นำของเครือข่าย” ตามแนวคิด ของ Löffler (2005) และ เป็น ผู้นำที่มี“ภาวะผู้นำสาธารณะ (Public Leadership)” ตามแนวคิดของ Broussine (2005) ดังนั้น หากมีการถอดบทเรียนและถ่ายทอดภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ดังกล่าวแก่สมาชิกทุกระดับในชุมชน/ท้องถิ่น รวมทั้งข้าราชการและบุคลากรในชุมชน/ท้องถิ่น ซึ่งสมาชิกชุมชนและบุคลากรเหล่านี้ก็คือ ผู้นำที่มีภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของชุมชนในปัจจุบันและอนาคต ย่อมเป็นการรับประกันการพัฒนาท้องถิ่นแห่งนี้ว่าเป็นการพัฒนาบนฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืนก้าวไปสู่ความยั่งยืนของชุมชน/ท้องถิ่นแห่งนี้แน่นอน

3. ทิศทางสังคม ทิศทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญของปัจจัยแห่งความสำเร็จที่จะเชื่อมโยงและขับเคลื่อนปัจจัยแห่งความสำเร็จอื่นๆ กล่าวคือ ประการแรกเชื่อมโยงกับภาวะผู้นำเพราะชุมชนที่มีทิศทางสังคมสูงย่อมสร้างและหล่อหลอมภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของชุมชนให้เกิดขึ้นแก่สมาชิกในชุมชน ซึ่ง

สมาชิกชุมชนเหล่านี้ก็คือผู้นำที่มีภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของชุมชนในปัจจุบันและอนาคตนั่นเอง ประการที่สองเชื่อมโยงกับทุนทางวัฒนธรรมเพราะ ชุมชนที่มีทุนทางสังคมเข้มแข็งย่อมค้นหา สร้างสรรค์หรือพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชนหรือท้องถิ่น สอดคล้องกับแนวทางการบริหาร/พัฒนาท้องถิ่นมีความสามารถในการบริหารการมีส่วนร่วมของประชาชนเพราะการมีส่วนร่วมของประชาชนถือว่าเป็นหัวใจของการบริหาร/พัฒนาท้องถิ่น (Kokphon, 2003) และผลการวิจัยนี้พบว่า ทุนทางสังคมของตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามอยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณาลงในรายด้านพบว่า ทุนทางสังคมรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับสูง ยกเว้นทุนทางสังคมด้านการรวมกลุ่มทางสังคมและการผนวกเข้าร่วม อยู่ในระดับปานกลาง (ดังตารางที่ 4.3)

ข้อค้นพบจากการวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของทุนทางสังคมของชุมชน/ท้องถิ่นแห่งนี้ ซึ่งทุนทางสังคมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนถือว่าเป็นหัวใจของการบริหาร/พัฒนาท้องถิ่น (Kokphon, 2003) สอดคล้องกับการวิจัยของสถาบันพระปกเกล้าที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมและการรวมกลุ่มของประชาชนเป็นการสร้างความเข้มแข็งในภาคประชาชน (Rattha'ammarit, 2015) เพราะความเข้มแข็งของทุนทางสังคมเป็นผลจากความไว้วางใจของคนที่อยู่ในชุมชน/ท้องถิ่น นำไปสู่การสร้างและเข้าร่วมกิจกรรมกับเครือข่ายต่างๆในและนอกชุมชน/ท้องถิ่น นั่นก็คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนนั่นเอง และจากการศึกษาและวิจัยท้องถิ่นที่เป็น Best Practices ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาลนครขอนแก่น เทศบาลเมืองภูเก็ต องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยกะปิ องค์การบริหารส่วนตำบลสวนหม่อน เป็นต้น (Kokphon, 2003) สอดคล้องกับการวิจัยนี้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาท้องถิ่น ดังนั้น ผู้นำชุมชน/ท้องถิ่นแห่งนี้และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องพึงให้ความสำคัญในการพัฒนาทุนทางสังคมให้เข้มแข็งยิ่งขึ้นโดยการจัดกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทุนทางสังคม เช่น การพัฒนาความไว้วางใจ เป็นต้น หากดำเนินการตามนี้ได้จักเป็นเครื่องยืนยันว่า ชุมชน/ท้องถิ่นแห่งนี้จะมีทุนทางสังคมที่เข้มแข็งเป็นเครื่องมือในการกำหนดทิศทางและเป้าหมายอย่างชัดเจนและแม่นยำตรง ไม่พัฒนาแล้วออกนอกเป้าหมายอย่างที่ชุมชน/ท้องถิ่นไม่ประสงค์ดังเช่นในอดีต รวมทั้งทุนทางสังคมที่เข้มแข็งยังเป็นเกราะกำบังภัยให้แก่ชุมชนเมื่อยามต้องประสบวิกฤติดังเช่นสถานการณ์โควิด19

4. ทุนทางวัฒนธรรม ทุนวัฒนธรรม คือ ทักษะหรือคุณค่าที่ฝังรากอยู่ในชุมชน มีการส่งผ่านรุ่นต่อรุ่นและดำเนินไปอย่างต่อเนื่องในชุมชน โดยชุมชนให้ความสำคัญ มีความรู้และมีส่วนร่วมกับทุนวัฒนธรรมเหล่านั้น ทุนวัฒนธรรมเป็นอีกปัจจัยสำคัญของปัจจัยแห่งความสำเร็จที่จะเชื่อมโยงและขับเคลื่อนปัจจัยแห่งความสำเร็จอื่นๆเพื่อการบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชนหรือท้องถิ่นนั่นเอง

ผลการวิจัยนี้พบว่า ทูทางวัฒนธรรมของตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาลงในรายด้านพบว่า ทูทางวัฒนธรรมด้านความรู้/ความเป็นมา และด้านการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง แต่ทูทางวัฒนธรรมด้านความสำคัญอยู่ในระดับสูง (ดังตารางที่ 4.3) แสดงให้เห็นว่า ภาพรวมทูทางวัฒนธรรมของตลาดน้ำอัมพวาแม้ว่าจะอยู่ในระดับปานกลาง แต่หากพิจารณาลงในรายด้านพบว่าทูทางวัฒนธรรมด้านความสำคัญอยู่ในระดับสูง) ซึ่งสอดคล้องกับสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนยืนยันว่า ทูทางวัฒนธรรมของตลาดอัมพวา มีความสำคัญ มีคุณค่าสูงมากและมีจำนวนมาก แต่ข้อค้นพบจากการวิจัยนี้ที่น่าสนใจคือ ทูทางวัฒนธรรมด้านความรู้/ความเป็นมา และด้านการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง เป็นข้อค้นพบเบื้องต้นให้ผู้เกี่ยวข้องตระหนักและให้ความสนใจในการพัฒนาประเด็นนี้ เพราะทูทางวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่างๆ ดังตัวอย่างการค้นหาสรรค์หรือพัฒนาทูทางวัฒนธรรมในหลายประเทศ เช่นกรณีศึกษาจากเจิงตู มณฑลเสฉวน ประเทศจีน (Rattha'ammarit et al., 2020) พบว่า รัฐบาลจีนได้ดำเนินการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นทูทางวัฒนธรรมที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาความยากจน หรือกรณีประเทศอังกฤษ (Arts Council England, 2014) จะให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและการให้ความรู้/ความเป็นมาของทูทางวัฒนธรรมในชุมชนของตน รวมทั้งการส่งเสริมและสนับสนุนให้เยาวชนและสมาชิกชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวทูทางวัฒนธรรม เพราะเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ สืบสานและเผยแพร่ทูทางวัฒนธรรมให้คงอยู่และขยายให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาชุมชน/ท้องถิ่น

1. ชุมชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องควรมีการส่งเสริมและการให้ความรู้/ความเป็นมาของทูทางวัฒนธรรมในชุมชนตลาดน้ำอัมพวา รวมทั้งการส่งเสริมและสนับสนุนให้เยาวชนและสมาชิกชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวทูทางวัฒนธรรมเพราะเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ สืบสานและเผยแพร่ทูทางวัฒนธรรมให้คงอยู่และขยายให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง
2. ชุมชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องควรมีการถอดบทเรียนและถ่ายทอดภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของชุมชน/ท้องถิ่นแห่งนี้แก่สมาชิกทุกระดับในชุมชน/ท้องถิ่น รวมทั้งข้าราชการและบุคลากรในชุมชน/ท้องถิ่นและควรมีการจัดกิจกรรมหรือโครงการการพัฒนาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทูทางสังคม เช่น การพัฒนาความไว้วางใจ เป็นต้น

3. ชุมชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องของชุมชน/ท้องถิ่นอื่นๆสามารถนำตัวแบบการฟื้นฟูชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของตลาดน้ำอัมพวา อำเภอมัทพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ไปปรับประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน การพัฒนาภาวะผู้นำ ทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม รวมถึงการสำรวจและกำหนดแนวทางในการวางกลยุทธ์การพัฒนาท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. จัดทำข้อเสนอแนะแก่หน่วยงานและภาคส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้องให้มึนโยบายในการส่งเสริมการใช้และการพัฒนาทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมและภาวะผู้นำเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. เนื่องจากการวิจัยนี้เน้นศึกษาบทบาทของทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยการเก็บข้อมูลจากฝั่งอุปทาน (supply) คือประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา ดังนั้นในการวิจัยครั้งถัดไปสมควรมีการศึกษาข้อมูลทางฝั่งอุปสงค์ (demand) คือนักท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อเป็นการตรวจสอบและยืนยันข้อมูลเชิงประจักษ์ซึ่งจักเป็นประโยชน์ในการวางแผนและพัฒนาเมืองและชุมชนอย่างยั่งยืน

2. ผลจากการวิจัยนี้พบว่า ภาวะผู้นำ ทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมมีผลต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นการประเมินในเชิงคุณภาพ ดังนั้น จึงควรมีการศึกษาและทดสอบในเชิงปริมาณเพื่อให้เห็นผลบนฐานของหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ชัดยิ่งขึ้น รวมทั้งควรขยายการตรวจสอบไปยังชุมชนอื่น ๆ เพื่อให้สามารถพัฒนาไปสู่การสามัญการ (Generalization) ผลการศึกษาด้วย

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันพระปกเกล้า (This research is financially supported by the King Prajadhipok's Institute (KPI)X

เอกสารอ้างอิง

- Amphawa Subdistrict Municipality, Samut Songkhram. (2021). *History of Amphawa Subdistrict Municipality*. <http://amphawa.go.th/page/contents/history/>
- Arts Council England. (2014). *Cultural capital quantitative survey: Final report November 2014*. London, England: Arts Council England.

- Bhuiyan, S. H. (2004). *Unveiling the face of social capital: Evidence from community-based solid waste management initiatives in urban Bangladesh* (Unpublished doctoral dissertation). University of Bonn, Bonn, Germany.
- Borsdorf, F. (2010). Regional management is social work! Activating social capital as a key task for regional managers – The case of the Biosphere Reserve Wienerwald. In A. Borsdorf, G. Grabherr, K. Heinrich, B. Scott, & J. Stötter (Eds.), *Challenges for mountain regions – Tackling complexity* (pp. 162–169). Vienna.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). Greenwood.
- Bourdieu, P. (2011). The forms of capital. In I. Szeman & T. Kaposy (Eds.), *Cultural theory: An anthology* (pp. 81–93). Wiley-Blackwell. (Original work published 1986)
- Broussine, M. (2005). Public leadership. In T. Bovaird & E. Löffler (Eds.), *Public management and governance*. Routledge.
- Bourdieu, P., & Passeron, J.-C. (1977). *Reproduction in education, society, and culture*. Sage.
- Cochrane, P. (2006). Exploring cultural capital and its importance in sustainable development. *Ecological Economics*, 57(2), 318–330.
- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94, S95–S120.
- Committee on Culture, United Cities and Local Governments (UCLG). (2008). *Agenda 21 for culture*. <http://www.agenda21culture.net>
- Dalziel, P., et al. (2009). *Sustainable development and cultural capital* (Official Statistics Research Series Vol. 5). Statistics New Zealand.
- DeVellis, R. F. (2003). *Scale development: Theory and applications* (2nd ed.). Sage.
- Devine-Wright, P., Fleming, P. D., & Chadwick, H. (2001). Role of social capital in advancing regional sustainable development. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 19(2), 161–167.
- Ericksen, E. G. (1954). *Urban behavior*. Macmillan.
- Fukuyama, F. (1995). *Trust: The social virtues and the creation of prosperity*. Penguin.

- Gertenbach, L., et al. (2010). *Theorien der Gemeinschaft: Zur Einführung*. Junius Verlag.
- Grenfell, M. J. (2014). *Pierre Bourdieu: Key concepts* (2nd ed.). Routledge.
- Giska, R., et al. (2021). Identification of cultural capital and sustainable behavior towards sustainable development. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 764, 012015.
- Griswold, W. (2004). *Cultures and societies in a changing world* (3rd ed.). Pine Forge Press.
- Hebbel, E. A. (1949). *Anthropology: The study of man* (3rd ed.). McGraw-Hill.
- Isham, J., & Kähkönen, S. (1999). *What determines the effectiveness of community-based water projects? Evidence from Central Java, Indonesia on demand responsiveness, service rules, and social capital* (Social Capital Initiative Working Paper No. 14). The World Bank.
- Kim, S., & Kim, H. (2009). Does cultural capital matter? Cultural divide and quality of life. *Social Indicators Research*, 93(2), 295–313.
- Kokphon, O. (2003). *Best practices of local administrative organizations*. King Prajadhipok's Institute.
- Löffler, E. (2005). Governance and government: Networking with external stakeholders. In T. Bovaird & E. Löffler (Eds.), *Public management and governance*. Taylor & Francis.
- Lamont, M., & Lareau, A. (1988). Cultural capital: Allusions, gaps, and glissandos in recent theoretical developments. *Sociological Theory*, 6(2), 153–168.
- Marsden, T., & Hines, F. (2008). Unpacking the quest for community: Some conceptual parameters. In T. Marsden (Ed.), *Sustainable communities: New spaces for planning, participation and engagement* (pp. 21–44). Elsevier.
- Meadowcroft, J. (2004). Participation and sustainable development: Modes of citizen, communal and organisational involvement. In W. M. Lafferty (Ed.), *Governance for sustainable development: The challenge of adopting form to function* (pp. 162–190). Edward Elgar.
- McRobbie, A. (2005). *The uses of cultural studies: A textbook*. Sage.

- Narayan, D., & Pritchett, L. (1999). Cents and sociability: Household income and social capital in rural Tanzania. *Economic Development and Cultural Change*, 47(4), 871–897.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2001). *The well-being of nations: The role of human and social capital*. OECD Publishing.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2006). *OECD's experience in the measurement of sustainable development* (Working Paper No. 18). First meeting of the Joint UNECE/OECD/Eurostat Working Group on Statistics for Sustainable Development, Luxembourg, 3–4 April.
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2007). *Strengthening social capital for sustainable development in the 10th National Economic and Social Development Plan*. Office of the National Economic and Social Development Council.
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2016). *NESDC and national development: From past to present*. Office of the National Economic and Social Development Council.
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2020). *Economic and social rehabilitation plan from the impact of COVID-19 and projects under the 400-billion-baht budget framework according to the 1-trillion-baht loan decree (Round 1)*. Screening Committee for Loan Expenditures. Office of the National Economic and Social Development Council.
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2005). Components of social capital. Office of the National Economic and Social Development Council.
- Osborne, S. P. (2010). Introduction: The (new) public governance: A suitable case for treatment? In S. P. Osborne (Ed.), *The new public governance? Emerging perspectives on the theory and practice of public governance*. Routledge.

- Peerapan, W., et al. (2003). *Final report: Pilot project for the conservation and development of Amphawa Canal environment*. Academic Services Center, Faculty of Architecture, Chulalongkorn University. Submitted to Amphawa Subdistrict Municipality, Samut Songkhram Province.
- Pestoff, V. (2010). *New public governance, co-production & third sector social services*. Institute of Civil Society Studies, Ersta Sköndal University College.
- Piamphongsant, P. (2012). *Dismantling sustainable development: Ecology and social justice*. Burapha Political Economy Group.
- Pinitpuvadol, K., et al. (2016). *Complete research report: Quick research on urgent issues of the ASEAN community regarding sustainable development*. Under the project on developing domestic law to support ASEAN community operations, International Institute for Trade and Development (Public Organization). Submitted to the Secretariat of the House of Representatives.
- Pootrakool, K. (2017). Building a strong foundation to lead the country toward sustainable development. *Journal of Economic and Social Affairs*, 54(4), October–December.
- Putnam, R. D. (1993). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy* (Graduate thesis). Princeton University.
- Rattha‘ammarit, N. (2015). *Political equilibrium, social equilibrium*. King Prajadhipok's Institute.
- Rattha‘ammarit, N., et al. (2020). *Study on poverty in China compared to Thailand*. King Prajadhipok's Institute.
- Robbins, D. (2005). The origins, early development and status of Bourdieu's concept of ‘cultural capital’. *The British Journal of Sociology*, 56(1), 13–30.
- Rossteutscher, S. (2008). Social capital and civic engagement: A comparative perspective. In D. Castiglione, J. W. van Deth, & G. Wolleb (Eds.), *The handbook of social capital* (pp. 208–240). Oxford University Press.

- Samut Songkhram Provincial Office of Tourism and Sports. (2021). *Travel Thailand, travel Samut Songkhram*. Samut Songkhram Provincial Office of Tourism and Sports.
- Schuurman, F. J. (2003). Social capital: The politico-emancipatory potential of a disputed concept. *Third World Quarterly*, 24(6), 991–1010.
- Srisatisnarakul, B. (2007). *The Methodology in Nursing Research*. U&I Inter Media Publishing.
- Storey, J. (1999). *Cultural consumption and everyday life*. Arnold.
- Termpittayapaisith, A. (2014). *Vision and strategies for sustainable national development*. Office of the National Economic and Social Development Council.
- Throsby, D. (1999). Cultural capital. *Journal of Cultural Economics*, 23(1–2), 3–12.
- Throsby, D. (2001). The environment, sustainable development and the Australian economy. In J. Nieuwenhuysen et al. (Eds.), *Reshaping Australia's economy: Growth with equity and sustainability* (pp. 111–129). Cambridge University Press.
- UNESCO. (2014). *UNESCO culture for development indicators: Bosnia & Herzegovina's analytical brief*. UNESCO.
http://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/digitallibrary/cdis/CDIS%20Analytical%20Brief%20%20Bosnia%20and%20Herzegovina_0.pdf
- United Nations. (2019). *World urbanization prospects: The 2018 revision*. United Nations.
- Vimolsiri, P. (2017). The path of Thailand toward sustainable development goals. *Journal of Economic and Social Affairs*, 54(4), October–December.
- Wattanavrangkul, K. (2015). Inclusive and sustainable tourism. *Journal of Economic and Social Affairs*, 52(1), January–March.
- World Bank Group. (2004). *World development report 2004: Making services work for poor people*. <https://documents.worldbank.org/curated/en/832891468338681960>
- Yamane, T. (1967). *Elementary sampling theory*. Prentice-Hall.